

תוכנית ההפרדה

מנכ"ל משרד הפנים לשעבר, מרדכי כהן, רואה במפץ הנוכחי הזדמנות לאוורר סוגיות יסוד ולהניע שינויים מרחיקי לכת במפת הכוח. הבעיה היא שהמודל הנוכחי של ישראל אינו בר-קיימא עוד, הוא אומה, והדרך לפתרון עוברת בחיזוק השלטון המקומי והאזורי, על חשבון זה המרכזי

מאת איתן אבריאל
צילום: אייל טואג

המודל של ישראל כמדינה ציונית, הסי-תיים. גם המודל של ישראל כמדינה דמו-קרטית ויהודית, הסתיים. צריך רעיון חדש, של מדינה ישראלית שבה כולם הם 'ישראלים' - ועוד לפני שניגשים לפרטים של אפיון המדינה, צריך להכריע בשורה של סוגיות יסוד.

את הדברים הללו לא אומר פילוסוף מהאקדמיה או שופט בדימוס, אלא מי שהיה עד לא מזמן פקיד בכיר שמכיר על בוריה את המערכת השלטונית הישראלית, מכפנים: מרדכי כהן, מנכ"ל משרד הפנים תחת השר אריה דרעי במשך חמש שנים, ובשנה האחרונה יועץ לגופים אסטרטגיים ועמית מחקר במכון למחקר שבה ישראלית, מכון חשיבה לא גדול הכולל גם חוקרים כמו הכלכלן יוסי זעירא והסור-ציולוגית אווה אילון.

ואלה הן סוגיות היסוד שכהן מונה, ושיש לדון בהן בדרך למודל הפוליטי החדש: "גבר" לות קבועים, כי אחרת אי אפשר לקבוע מי ישראלי ומי לא; חוקה מתאימה, סוגיית הדת מול המדינה ועוד כמה נושאים", הוא אומר. "ניתן היה להתקדם בדרך מסודרת עם הדיון, אבל הבעיה היא שהסוגיות המדמות הללו כל הזמן עולות לשלטון המרכזי ולשיח הלאומי וקורעות את המדינה, בעוד שבחיים עצמם האזרחים כמעט ולא נתקלים בשאלות הללו. בעולם האמיתי הציבור רואה בעיקר את הרישות המקומית - דיון, חינוך, בריאות, תחבורה, תשתיות - ואילו הפוליטיקאים הם אלה שכל הזמן דוחפים את האזרחים לשאלות הגדולות ולפוליטיקה של זהויות. צריך להפסיק את זה, לנתק את השלטון המרכזי מהמקומי, לתת לציבור לחיות בשקט - ובמקביל לדון בשאלות הגדולות וב'אמנה הישראלית' שתמודת עמן". אף שיש לו משנה סדורה ותקווה לעתידה

של ישראל, כהן אינו איש של בשורות. בניתוח שלו, כוחות אנטי-דמוקרטיים השתלטו על המדינה ורוצים להחזיק את ההגה, בעוד ששומרי הסף והדמוקרטיה כבר מותשים. "הצ' בועים שולטים. השקר שולט. הסקטור הציבורי חלש. המדינה מקולקלת. מי שמפעיל את המ-כונה של המדינה הם אנשים ללא ניסיון וללא רישיון", הוא אומר בשיחה עם מגזין TheMarker.

עד כה, כהן נשמע כמו כבעל פוטנציאל להפוך לנואם מבוקש במוקדי מחאת קפלן - אולם תהיה זו טעות לראותו כך, כי יחד עם הביקורת הקשה על הממשלה, יש לו חשבון מר לא פחות עם האליטה. "עד הממשלה הון, בעיית השורש של ישראל היתה אי השוויון, שדווקא די ברור איך מתמודדים איתה, אבל לא נעשה דבר כי זה לא התאים לאינטרסים של האליטה - שהיא אנשי מחאת קפלן. עבור האליטה, אם אפשר לשלוט בכל דבר במדינה כפי שהיה עד עכשיו, מה טוב, אבל אם אי אפשר וניתן לשלוט רק בחלק ממנה - אז היא בר-רחת לבועות ומקימה חומות. הדיא.איי של האליטה הוא גלות: להסתגר או לברוח. אלה אנשי העולם הגדול בעיני עצמם, ובפועל הם חושבים כמו בשטעטל. אני מרחם עליהם. אלי-טה? הם לא דמוקרטים, הם לא מוסריים, הם

כהן: "האליטה רוצה לשלוט בכל דבר במדינה כפי שהיה עד עכשיו, ואם אי אפשר וניתן לשלוט רק בחלק ממנה - היא בורחת לבועות ומקימה חומות. הדיא.איי של האליטה הוא גלות: להסתגר או לברוח. אלה אנשי העולם הגדול בעיני עצמם, ובפועל הם חושבים כמו בשטעטל"

חושבים רק על כסף". זו התמונה שכהן רואה: מצד אחד, קואליציה משיחית ולא-דמוקרטית שרוצה להחזיר את ישראל לימי התנ"ך - "רטרו מלא" במילים שלו; מהצד האחר, אופוזיציה ואליטה שרוצה להחזיר את המדינה 50 שנה לאחור, לעידן שלפני המהפך של מנחם בגין והליכוד ב-1973. "מהם לא יצא כלום. לעומת זאת, הדור הצעיר הוא הסיכוי היחיד של ישראל. רק אצלם יש סיכוי שדמוקרטים אמיתיים יצ' מחו. אני אופטימי: זהו דור נהדר, איכותי, הוא לא מתחבר לאף אחד מהחזונות ההיסטוריים הללו. אני תולה בהם את כל התקווה שלי", אומר כהן.

יש לך פתרון חלקי לבעיות הללו בדמות השלטון המקומי. אתה מדבר על "קנטונים" על פי המודל השווייצרי?

"ממש לא. הרעיון של קנטונים הוא תוצר של כאבי בטן של אנשים שמנים שמרגישים מאוימים. הוא גם לחלוטין בלתי ישים מבחינה פוליטית. גם הרעיון של איחוד רשויות, שהוא מתבקש כי יש בישראל יותר מ-258 רשויות מקומיות, לא ישים. נכון שזהו מבנה לא יעיל שיש בו שחיתות ותעשיית ג'ובים, אבל פולי-טית השינוי לא ניתן לכיצוע, כי אנשים לא יסכימו לוותר על ההטבות שלהם. ניסו לקדם את צמצום הרשויות במשך שנים, אגף התקצי-בים במשרד האוצר ניסה את זה. גם ניסיון לח-בר רשויות בתוך המגזר הערבי חוסל על ידי ראש הממשלה לשעבר אהוד אולמרט מסיבות פוליטיות. כל מה שנותר הוא כמה 'חיבורי בר-טיק' כמו מכבים-רעות".

גם אם מישוהו חושב על חיזוק השלטון המקומי, זה הרי הפוך ממה שהממשלה החד-שה עושה - היא מחלישה אותו עוד יותר. "נכון. בכל מבחן ניהול של השלטון

בתל אביב ההכנסה לנפש מארנונה עסקית היא 6,000 שקל, מול הכנסה של כמה עשרות שקלים בודדים ברשויות החלשות. זו הסללה גסה של ציבורים שלמים, והמוביליות של האזרחים ברשויות החלשות חסומה לחלוטין. הרי המוביליות היא כלי הדם של החברה - והיא חסומה."

מדוע הממשלה כה להוטה לשלוט על הרשויות?

"הממשלה רוצה להשאיר את המצב הנוכחי כדי לשלוט על הכל, כמו שהיא רוצה לשלוט בכל דבר אחר. זה עוד מנגנון לפגיעה בדמוקרטיה, כמו ההפיכה המשפטית או איך

ערבים, חרדים, לטוב ולרע. אתה תראה את המצב המבני הנוכחי. אם תגיד לי איפה אתה גר אני אוכל להגיד עליך הכל: כמה אתה מרוויח, מה ההשכלה שלך, מה רמת החיים שלך.

"הדור הצעיר הוא הסיכוי היחיד של ישראל. רק אצלם יש סיכוי שדמוקרטיים אמיתיים יצמחו. אני אופטימי: זהו דור נהדר, איכותי, הוא לא מתחבר לאף אחד מהחזונות ההיסטוריים הללו. אני תולה בהם את כל התקווה שלי"

המקומי, בהשוואה עולמית, ישראל נמצאת בכיתה הטיפולית. ישראל בחרה במודל של שעטנן, שבו הרשויות המקומיות הן למעשה הזרוע הביצועית של הממשלה המרכזית. התוצאה היא שמרבית הרשויות הן בתת-תפקוד, חלשות וללא תקציבים. אני מכיר היטב את התופעה שבה ראש רשות מקומית שנבחר עתה, זורח מאושר - הציבור בחר אותו, אותו אישית, שזה יותר אפילו מראש הממשלה - מגיע לפקיד במשרד הפנים שבירושלים. מיד אומרים לו 'קח מספר', כמו בקופת חולים. אם תעשה צילום אוויר של השלטון המקומי תגלה את תמונת הרנטגן של החברה הישראלית:

צעדת מחאה נגד האלימות בחברה הערבית. מאי 2023 צילום: תומר אפלנבאום

כלליים. כך רוב הסוגיות הבעורות והמדממות ייפתרו חלקית ברמה האזורית: דת ומדינה, ערכים מול יהודים. הרבה יותר קל לפתור את הדברים במישור המקומי-אזורי, המעשי, או, כשהנושאים הללו יהיו פחות כואבים - הממשלה תוכל לעבוד על הפתרונות הלאומיים לשאלות הגדולות.

יש מי טוען שהרעיון של רובד שלטוני אזורי יכול להחמיר את המצב הקשה ממילא של השלטון המקומי.

"נכון, פרופ' מומי דהן הוא אחד מאלה שאומרים שהמציאות הישראלית כל כך מסוכסכת ומבוזבזת, שאם נבזר את השלטון נקבל פוליטיזציה ושחיתות איומים, ואסור לבצע את הביזור עד שלא יהיו קודם לכן תיקור נים משמעותיים. אני לא מסכים איתו. לא עור שים את זה בכת אחת: מתחילים בפילוט מבוקר, מבצעים תוכניות בשלבים, מנהלים פי-קוח הדוק על המבנים החדשים. אפשר להתמור דד עם החששות הללו."

על רקע המשבר הלאומי-חברתי הנוכחי, האם יש בכלל סיכוי לתוכנית כזו? הרי אתה טוען שהממשלה רק רוצה עוד כוח.

"אני חושב שדווקא כיום יש יותר סיכוי לנושאים האלה. תחשוב על עצמך כערבי בישראל: אתה לא יודע מי אתה, אתה לא יכול לשלוח ילד לחוגים, הרשות המקומית שלך מושחתת, עושים לך דה-לגיטימציה במישור הלאומי עם דברים כמו חוק הלאום. רובד מקומי אזורי חזק יכול לשנות את זה. המחאה הצליחה אמנם לבלום את ההפיכה השלטונית, בינתיים, אבל זו עדיין לא דמוקרטיה. האליטה המרכזית צריכה לשחרר כוח בכל המוסדות - בשלטון, באקדמיה, בתרבות הממסדית, ואילו השלטון צריך להפסיק להרוס. נכון להיום, האליטה לא מוכנה לשחרר גרם אחד של כוח. דווקא המפץ הנוכחי הוא הזדמנות לנהל פוליטיקה של שינויים מבניים - ולא 'רפורמות' - ויש הזדמנות להעלות על סדר היום נושאים אחרים כמו המבנה של השלטון המקומי. משום מה, שלטון מקומי נתפש כנושא משעמם - עניין של פינוי זבל ואגרת חינוך - אבל דווקא שם טמונה הזדמנות גדולה לפתור בעיות לאומיות".

שרת התחבורה אז מירב מיכאלי ומפגינים נגד פתיחת קו אוטובוס חדש בשבת בחיפה. אוקטובר 2022 צילום: רמי שלוש

"רוב הסוגיות הבעורות והמדממות ייפתרו חלקית ברמה האזורית: דת ומדינה, ערכים מול יהודים. הרבה יותר קל לפתור את הדברים במישור המקומי-אזורי, המעשי, או, כשהנושאים הללו יהיו פחות כואבים - הממשלה תוכל לעבוד על הפתרונות הלאומיים לשאלות הגדולות"

איך זה יכול לעבוד בפועל?

"אפשר לחשוב על כמה מודלים, למשל בחירות מקומיות עם שלושה פתקים: ראש האזור, ראש העיר, וחבר או מפלגה במועצת העיר. חלק מהמיסוי שחל על האזרח, כמוכן, יופנה למימון פעולות השלטון האזורי, שגם יחליש את ראשי הערים שלעיתים קרובות מתנהלים כמו השריף של העיירה. צריך להק-טין את הדיקטטורה של ראשי הרשויות ולתת יותר כוח לחברי מועצה. אין אלטרנטיבה: אם לא נעשה רובד אזורי, התוצאה תהיה שתל אביב תטוס קדימה וכל השאר יישארו מאחור. זה מה שקורה כיום."

יש מי שמרגיש שאנחנו ערב מלחמת אחים, ויש שחושב שהיא למעשה כבר הח-לה. מה הנוסחה האזורית לצמצום סכנה כזו? "אם נשנה את המבנה של השלטון המקומי וניצור שכבה של שלטון אזורי, שהוא אינו קב-טון עצמאי, זה יהיה צעד ראשון לבחירות שהן אזוריות. כבר עלו הצעות כאלו, למשל זו של גדעון סער שהציע 60 ח"כים אזוריים ו-60

▶ שתבחר לקרוא לזה. זה מצב כמו של זוג נשוי שלא מסתדר, ושני הצדדים הם בהתנה-לות פסיבית-אגרסיבית מטורפת. הנה דוגמה: בימי מגפת הקורונה כולם שיבחו את הרשויות המקומיות ואיך הן תפעלו נהדר את הקהילה, אמרו לראשי הערים שהם 'הצילו את המדינה' - ומיד אחרי זה באה ממשלה עם סדרת תוכ-ניות להחליש את הרשויות. במדינה נורמלית-צריכות להיות לא שלוש רשויות אלא ארבע: המחוקקת, המבצעת, השופטת וגם המקומית. אצלנו, המחוקקת והמבצעת הן זהות, ואת השופטת - שגם קודם לא היתה להיט כמונחים של מלחמה על זכויות חברתיות וזכויות הפרט - מנסים להחליש. שלוש הרשויות במלחמה ביניהן, ועכשיו מוסיפים לממשלה עוד כוח מול הרשות הרביעית, המקומית. זה לא עניין פולי-טי. המגמה של התחוקות הממשלה נמשכת כבר הרבה זמן. זו כמובן עוד פגיעה בדמוקר-טיה. לכן הפתרון המעשי היחיד הוא שכבה של שלטון מקומי אזורי".

תסביר.

"מרגע שיווצר רובד של שלטון אזורי, נניח כ-20 אזורים עבור כל המדינה, הסמכויות יהיו מבוזרות. הגשתי תוכנית כזו, התחלנו לקדם אותה, ושרת הפנים איילת שקד החליטה לא-מיץ חלק ממנה - את החלק של הביזור, בלי החלק של התיקונים שצריך לבצע קודם - אלא שהממשלה נפלה והסיפור נגמר. ברובד המקור-מי יש קסם והזמן יתרונות: אפשר לתכנן אותה כי כל העולם עבר רפורמות בשלטון המקומי ויודעים איך לעשות את זה, ואפשר לספק בר-מה האזורית את רוב הצרכים שקיימים כיום בכל רשות ורשות: תשתיות, הון אנושי, תעסוק-קה, השכלה, תחבורה. זה יעשה רק טוב: הממשלה כבר לא תיזדרש להתעסק עם 258 רשויות, אלא רק עם 20. זה יגמול אותה מה-כוח הפוליטי שלה. היא תשחרר מעיסוק בשור-טף, ותתמקד בפיקוח. זה ישחרר המון ג'ובים ממשלתיים, זה ישחרר את הרשויות מלדאוג לכל דבר באופן נפרד, ולא פחות חשוב - ישאיר את הזהות המקומית של התושבים."

page

43